

Foto's: H. Alkemade

Emoties en de toekomst van kerkgebouwen

WAT GAAT ER MET HET KERKGEBOUW GEBEUREN?

Een kerkervisie wordt misschien niet door iedereen enthousiast omarmd. Toch is het een goede manier om over de toekomst van de belangrijke religieuze gebouwen en hun immateriële erfgoed te praten.

'Het lijkt net alsof er nog iets is.'

Dat zeggen mensen vaak als ze in een kerkgebouw zijn dat bijvoorbeeld restaurant of boekhandel is geworden. Dat de 'geest' nog aanwezig blijft, terwijl het gebouw een nieuwe bestemming heeft, staat nog veel kerkgebouwen te wachten. Immers, de herbestemming is actueler en

urgenter dan ooit, nooit eerder werd zo concreet gesproken over de vraag: wat gaat er met het kerkgebouw gebeuren?

Dat gemeenten en geloofsgemeenschappen daar samen zo openlijk over in gesprek zijn, komt door de kerkervisie. Deze raakte zo'n drie jaar geleden bij een breed

publiek bekend via het programma Toekomst Religieus Erfgoed van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. De kerkervisie kwam op een goed moment, kerkeigenaren waren al langer op zoek naar manieren om de gebouwen de toekomst in te helpen. Inmiddels is in een deel van de gemeenten de kerkervisie afgerond.

In andere plaatsen lopen deze nog - of zijn gemeenten bezig met het opstarten ervan.

Wij merken daarbij in de praktijk dat kerkgemeenschappen en gemeentelijke overheid elkaar vaak niet kennen, terwijl ze elkaar wel nodig hebben. Want steeds meer kerkgebouwen verliezen hun religieuze functie, soms worden ze gesloopt – en daarmee ontstaat dan ook een opgave voor de overheid. Denk bijvoorbeeld aan de volgende situatie: een gemeente heeft een bouwbehoefte, maar weet niet dat een kerkgemeenschap overweegt een gebouw af te stoten of wil laten herbesteden. Als de gemeentelijke overheid en de kerkgemeenschappen elkaar kennen, met elkaar in gesprek zijn én blijven, komt men niet voor wederzijdse verrassingen te staan.

De eerste bedoeling van een kerkvisie is de dialoog op gang helpen en een gezamenlijke toekomstvisie opstellen. Emoties spelen vaak op bij gesprekken over de toekomst van kerkgebouwen, en dat is begrijpelijk. Eeuwenlang werd er in kerken gerouwd en getrouwd, de gebouwen werden als vanzelfsprekend aan een volgende generatie doorgegeven. Die automatische band van verleden-heden-toekomst wordt door de hedendaagse kerksluitingen en herbestedingen verbroken, dat wordt door gelovigen als een shock ervaren. Het is belangrijk om emoties de ruimte te geven. Een gemeente handelt vanuit wet- en regelgeving en wil haar maatschappelijke verantwoordelijkheid en koppelkansen onderzoeken. Rond dat krachtenveld is de juiste betrokkenheid en de juiste afstand nodig om het proces voort te zetten. Bij een gemeente is niet altijd de capaciteit in huis om dat proces te begeleiden.

Een kerkvisie kán gaan over de herbesteding van de gebouwen - maar dat hoeft niet, het hangt van de lokale situatie af hoe men daarin staat. Geloofsgemeenschappen worstelen vaak jaren voordat ze de leegloop en financiële problemen durven toe te geven; denken aan of praten over een andere bestemming voor het gebouw: dat blijft pijnlijk. Het valt zwaar om afstand te doen van het gebouw en het daarmee samenhangende immateriële erfgoed, de religieuze interieurs en al dan niet de begraafplaats. Nieuwe functies nabij het oorspronkelijke gebruik hebben vaak de voorkeur. Maar nagenoeg elke neven- of herbesteding

ligt gevoelig en over een waardige herbesteding of passende nieuwe functie lopen de meningen uiteen.

Bij het opstellen van een kerkvisie staat voor ons de dialoog centraal, het gaat niet om een invuloefening. Elke situatie is anders, daarom is een kerkvisie altijd op maat gemaakt. Wij kijken samen met de gemeenschap, de lokale overheid en andere belangengroepen naar de kerkgebouwen en de cultuur/historische waarden, we nemen de unieke verhalen en de (immateriële) erfgoedwaarden mee. Het doel is een gedragen toekomstperspectief te maken voor kerkgebouwen die hun religieuze functie in de komende jaren (deels) verliezen en partijen met elkaar in gesprek te brengen.

'Aan de kerktoren kun je zien dat je bijna thuis bent', zeggen mensen vaak.

Dat is zo, maar tegenwoordig kan dat kerkgebouw zomaar appartementencomplex, gezondheidscentrum of supermarkt blijken te zijn. De sacrale plaats is een plek van alledag geworden, en ja, dat voelt vreemd.

Wij pleiten voor een herziening van kerkgebouwen door samen met de gemeenschap, de lokale overheid en andere belangengroepen te kijken naar wat er mogelijk is om de prachtige, monumentale en historisch onmisbare panden te behouden in de lokaal gewenste context. Ze zijn het waard om een kerkvisie voor op te stellen.

OVER DE AUTEURS

Denise Huntjens

Miranda Megens

Denise Huntjens en Miranda Megens hebben hun kerkvisie-ervaring gebundeld. Denise is specialist erfgoed en monumenten en adjunct-directeur bij erfgoedbureau AdVinci. Met haar team van specialisten van Erfgoedmatch helpt ze overheden bij erfgoedbeleid, monumentenadviesing en ruimtelijke ontwikkeling. Miranda is religieus erfgoed specialist en heeft een master in rituelen. Zij deed onderzoek naar rituelen die kerkgenootschappen inzetten bij herbesteding of sluiting van hun gebouwen.

Denise en Miranda werk(t)en aan kerkvisies in de provincies Limburg, Noord-Brabant en Utrecht.

Voor meer informatie:

<https://www.erfgoedmatch.nl/kerkvisies>

<https://mirandamegens.nl>